

Česko-lužický

Ročník XIX
Číslo 11–12/listopad–prosinec 2009

věstník

Marie Dolistová

BOHOSUDOV – BAZILIKA P. MARIE BOLESTNÉ

Koráb chrámu s dvěma stěžni mohutných
věží ukotven před zelenou vlnou
krušnohorského zlomu s palubou úcty a proseb
k Matce Krista,
s přívětivou palubou pro své děti,
lodi, jejíž před míří do tišin,
kde lze zahlédnout blesk osvětlení,
k vývěrům síly pro putování
vnitrozemím staletí, mezi skalisky bolesti a zmaru.
Těšitelko zarmoucených v přístavech
kde se hledá jiné a prchavé potěšení,
bráno nebeská v přístavech,
kde zejí brány do tolika pekel,
útočiště hříšníků v přístavech,
kde se už nic nehledá
a se vším skončuje,
uzdravení nemocných ne vždy těl, v přístavech,
kde se nechťejí uzdravit.
Matko Bolestná,
znáš ostří meče, který proniká duši,
Matko všech, kteří pijí z nádob hořkosti a bolesti,
Matko matek, které v tůních
krutosti ztrácí své dítě,
Matko, která svým pláštěm pokrývá hrůzy světa,
šachovnice bojišť všech věků.
Pod křížem svého Syna
na Kalvárii, která nezarostla zapomněním,
s dlaněmi spjatými bolest v modlitbu
přetváříš
Nad krajinou
Na všech návrších světa

BOHOSUDOV – BAZILIKA KNJ. MARJE BOLOSĆIWEJE

Łódź cyrkwje z dwěmaj sćeżoromaj mójnych wěžow
zakótwjena před zelenej żořmu rudnohórskje skały
z łubju česće a
prósbow k Maćeri Chrystusa,
z přećelnej łubju za swoje dźěći,
łódže, kotrejež přědk so do ćišiny měri,
hdžež so da blysk woswěćenja zhladný, k źórłam
mocy za pućowanje přez nutřkowne lětstotkow,
mjezy wuskałami bolosće a
zahuby.
Tróštarka zrudnych w přistawach
hdžež se pyta hinaše a zachodne wjeselo, wrota njebjeske
w přistawach,
hdžež so wrota do telko helow,
wućeknišćo hrěšnikow w přistawach,
hdžež so hižo ničo njepyta
a so přeze wšo kónći,
wustrowjenje chorych nic přeco na ćěłow, w přistawach,
hdžež so nochcedža wustrowić.
Maći Bolosćiwa,
znaješ wótro mječe, kotryž přeńdže dušu,
Maći wšech, kotřiž pija z nadobjow hórkosće a bolosće,
Maći maćerjow, kotrež we hłubinach surowosće swoje
dźěći zhubjeja,
Maći, kotraž ze swojim płaščom pokrywa hrózy světa,
šachownica bitwišćow wšech wěkow.
Pod křížom swojeho Syna
na Kalwariji, kotraž njezarosće ze zabyćom,
z dłónjomaj styknjenymaj bolosć w modlitwu přetworješ
Nad krajinu
Na wšech wyšinach světa

Text zveřejněn na www.volny.cz/dolistova/LS-Index.htm. Do hornolužické srbštiny přeložil Michael Wolf. Spolupráce těchto dvou autorů má i další vyústění. Letos vydalo pražské nakladatelství Řád brožuru Marie Dolistové *Paní Zdislava z Lemberka*. Obsahuje životopis a báseň autorky věnovanou svatě Zdislavě. To vše v češtině, polštině, hornolužické srbštině, němčině, esperantu a angličtině. Do lužické srbštiny a němčiny překládal opět Michael Wolf, Němec, který se naučil velmi dobře lužickosrbšsky, pravidelný to návštěvník Svátku lužickosrbšské poezie ve Varnsdorfu a zájemce o Lužické Srby. Wolf má na kontě i další překlady této autorky.

Doslov a snímky Radek Čermák.

Mariánská pouť
do Krupky-Bohosudova,
29. července 2009.

„Lužičtí Srbové
z Budišina putují
do Bohosudova.“ Obraz
v ambitu.

POUTNÍ MÍSTO BOHOSUDOV V SEVERNÍCH ČECHÁCH

Jan Zdichynec

Rozsáhlý poutní areál v severočeském Bohosudově navzdory nepříznivým peripetiím posledních sedmi desetiletí dodnes působí svou majestátní, byť poněkud zašlou krásou. Návštěva v Bohosudově obohatí věřícího, ctitele barokního umění i milovníka přírody. Zajímavá však bude i pro člověka, který má blízko k Lužici a jejím obyvatelům. Bohosudov byl totiž stejně jako nedaleká města Ústí, Teplice či Chomutov nebo klášter v Oseku po mnoho staletí místem důležitým pro naše severní sousedy, Sasy, ale především Lužičany (německé i srbské národnosti), ať už se vydávali do severních Čech za obchodem, studiem, do ústraní kláštera, na léčení či na jednorázovou pouť, jako právě do Bohosudova.

Poutní a farní kostel Panny Marie tvoří jádro obce Bohosudova, která leží asi 7 km severovýchodně od Teplic a roku 1961 se stala místní částí města Krupky. Rozkládá se v působivém kraji pod Krušnými horami, který byl až do roku 1945 osídlen převážně obyvateli německé národnosti. Bohosudov se postupně vyvíjel ze vsí Starý Dvůr (s vodním hradem doloženým v 13. století) a Šajnu, zmiňované roku 1446 (v souvislosti s Ondřejem ze Šajnu, název se odvozuje z německého *Scheune* ‚stodola‘).

Již roku 1406 je zmiňována *nova ecclesia prope Krupkam* ‚nový kostel poblíž Krupky‘. Obec s hospodářským dvorem vystřídala různé majitele, později byla přičleněna spolu s obcemi Soběchleby a Habří k panství kynšperskému. Roku 1561 je v Šajnu zmiňován kostel Panny Marie. Roku 1591 ves Šajnu připadla chomutovským jezuitům, kteří ve druhé polovině 17. století areál nazvali *Mariaschein*. Toto jméno bylo od roku 1670 přeneseno i na obce *Althof* a *Scheine*.

Dnešní jméno místa je tedy zavádějící: původnější je *Mariaschein*, které odráží také význam Bohosudova jakožto mariánského místa. *Bohosudov* je označení zavedené až omylem Palackého v jeho *Popisu království Českého* (1848), původně náleželo jiné vesnici v okolí Teplic (německy *Weißkirchlitz*). Lužičtí Srbové toto poutní místo nazývali nejčastěji Nová Krupka.

Sám kostel vděčí za svůj vznik starobylé milostné sošce Panny Marie Bolestné. Historie sošky je – alespoň podle legendárního podání – spjata s velkou porážkou křížáckých vojsk husity u nedalekého Ústí nad Labem (1426). Podle jedné z řady pověstí husité při té příležitosti vypálili také klášter strážkyň Božeho hrobu v nedalekém Světcí. Jeptišky se poté ukryly do lesů v okolí Krupky, přičemž s sebou vzaly sošku Panny Marie Bolestné z pálené hlíny a ukryly ji do jedné lípy. Podle jiné pověsti husité u dvora v Šejnově po bitvě zahubili a pohřbili 300 nepřátelských bojovníků ze zadního voje křížáků. Později u této lípy sekala trávu jakási místní dívka a přitom ji napadl had. Začala volat o pomoc Pannu Marii, byla vyslyšena, had zmizel. Dívčinu pozornost vzbudilo světlo vycházející z lípy: nahlédla do dutiny stromu a objevila tam starobylou sochu. Podle pověsti pak byla Madona třikrát přenesena do Krupky a třikrát se zázračně dostala zpátky na původní místo ve stromě. 15 cm vysoká soška má podle expertiz 30. let 20. století pocházet z keramické hmoty vyskytující se na Blízkém východě; snad by to potvrdovalo další pověst, že sošku Bolestné Panny Marie předali jeptiškám křížáci, kteří si ji přivezli z Orientu. Dodnes je soška uchovávána na hlavním oltáři poutního kostela, který má stát právě na místě někdejší lípy. Poznamenejme jen, že i slavná Madona Lužických Srbů v Róžantu byla také podle legendy nalezena ve starobylé lípě a měla být do Lužice donesena vojáky Karla Velikého...

Na místě nálezů byla zřízena dřevěná kaple a zázraky s ní spojené začaly přitahovat zbožné poutníky. Již roku 1443 byla kaple

nahrazena kaplí zděnou. Kamenná svatyně pravděpodobně brzy nedostačovala rostoucímu počtu věřících a v letech 1507–1515 byla rozšířena. Stavbu podporoval majitel sousedního panství Krupka, nejvyšší kancléř království českého Albrecht z Kolovrat. Roku 1507 udělil sbor třidvaceti kardinálů pro *poutní místo u Krupky* stodenní odpustky.

Už v 16. století se v souvislosti s Bohosudovem zmiňují pouti tzv. *Wendschen* z Lužice. Roku 1515 se rozhodla žitavská bratrstva každého roku putovat *k Panně bolestné* do Krupky. Nejednalo se jen o Srby, jako *Wendschen* tu byli označováni všichni poutníci z Lužice ještě ve 20. století. Pouti „přes hranici“ jistě usnadnila příslušnost Lužice k České koruně i vazby hornolužických katolických institucí na české církevní struktury, které se udržely i po předání Lužic Sasku roku 1635. Ostatně řada lužických chlapců tehdy studovala např. na jezuitském chomutovském gymnáziu, jen v letech 1723–24 jich je tu doloženo čtrnáct. Založena pro ně byla zvláštní nadace (*Kyliana* a *Jesorkiana* podle lužickosrbských kněží). Srbové často skládali řeholní sliby i v nedalekém osekém klášteře. Kolem roku 1720 přicházelo *wendische Prozession* do Bohosudova většinou v neděli před svátkem Narození Panny Marie. V sobotu před svátkem 31. srpna 1750 vedl procesí *Wenden aus Sachsen* ústecký děkan. Srbové ale přicházeli do Bohosudova i v jiné dny, nejčastěji však právě na konci léta. Podle pamětníků do Bohosudova putovali Lužičané pravidelně i v době meziválečné a tradici udrželi v nutně omezené míře i za komunistického režimu. Na počátku 21. století lužické pouti svým rozsahem každopádně převyšují pouti Čechů.

Patrně i ve 2. polovině 16. století, kdy se většina okolního obyvatelstva včetně krupských horníků přiklonila k protestantství, si Bohosudov udržel katolický ráz. Panství Krupku a Kynšperk sice získali nekatolíčtí Kekulové ze Stradonic, císař Rudolf si ale při prodeji vyhradil, že Bohosudov a kostel františkánů v Krupce mají zůstat katolíkům. Roku 1584 pak císař předal kostely apelačnímu prezidentovi Jiřímu Popelovi z Lobkovic, horlivému podporovateli církve, který založil jezuitskou kolej v Chomutově. Jezuitům také předal roku 1587 krupský a bohosudovský kostel. Roku 1610 se v Bohosudově uskutečnila velká pouť na Narození Panny Marie, již se účastnil i pražský arcibiskup Karel z Lamberka, který tehdy sídlil na Oseku. Za třicetileté války byla soška několikrát ukryta (v Duchcově, Praze a Chomutově) a také jezuité museli Bohosudov několikrát opustit. Již roku 1621 byly ale obnoveny pouti a roku 1625 se začalo s úpravou křížové chodby a kaplí, dokončených až roku 1722. Roku 1631 kostel zpustošili Švédové, později se tu střídali s císařskými jednotkami (1642).

Někdy v polovině 17. století jezuita Johannes Miller poprvé zapsal legendu o vzniku Bohosudova. Roku 1650 žilo v Krupce a sousedních vsích jen sedm katolíků, jezuité ale slavili při svém rekatolizačním úsilí velké úspěchy a právě bohosudovská pouť při něm sehrála významnou roli. Uvádí se, že mezi lety 1661–1678 obrátili jezuité v kraji více než 9 500 protestantů.

Kolem roku 1650 jezuité, kteří se tu znovu usadili, zahájili úpravy poutního kostela, zřízen byl provizorní přístřešek po kněze. Rozsáhlejší budování poutního místa umožnil ale až roku 1665 odkaz vdovy po posledním rytíři Bleylebenovi, držiteli panství Kyšperk (ves Soběchleby), jejíž jediný syn zahynul v šarvátce se saskými vojáky. V letech 1670–1677 byla vybudována jezuitská rezidence (na pracích se podílel Giovanni Domenico Orsi a Giovanni Angelo Canevalle), roku 1679 byla zřízena latinská

škola. Bohosudov velmi podporoval také první litoměřický biskup Maximilián Rudolf svobodný pán ze Šlejšvic (1655–1675), který sem sám často putoval a uděloval birmování. Do Bohosudova již tehdy často přicházeli i saští panovníci i jejich dvořané, kteří se ostatně s oblibou léčili v nedalekých Teplících.

Bohosudovští jezuité budovali zdejší pouť jako německý protějšek české Svaté Hory u Příbrami. V 18. století byl kostel někdy označován jako Lourdy českých Němců. Kostel mezi lety 1701–1708 přestavěl ve vrcholně barokním stylu litoměřický diecézní stavitel Giulio Broggio a jeho syn Octavio. Broggiové, jak známo, pracovali mj. i pro litoměřického biskupa nebo osecké cisterciáky. Roku 1723 byla znovu rozšiřována rezidence, která dostala dnešní čtyřkřídlovou podobu. V 18. století byly nejhodněji navštěvované dva zářijové mariánské svátky: 8. narození a 15. sedmi bolestí Panny Marie. Roku 1720 bylo v Bohosudově už více než sto tisíc věřících, kteří přijali svátost. Počet věřících dokládají i četné zpodobnění v křížové chodbě.

Okolí Bohosudova utrpělo za slezských válek a války sedmi leté. Roku 1773 byla jezuitská rezidence v Bohosudově – spolu s celým jezuitským řádem – zrušena; působilo tu tehdy čtrnáct *patres* a šest laických bratří. Většina jich ale zůstala buď v rezidenci nebo ve vsi a několik let se jim ještě dařilo pokračovat v tradici poutí. Roku 1779 převzal správu poutního místa významný pedagog a reformátor, který se podílel i na školských reformách Marie Terezie, Ferdinand Kindermann ze Schulsteinu. I když roku 1782 byla zakázána procesí do Bohosudova, podařilo se mu zabránit stržení kostela. Roku 1779 byla v bývalé rezidenci umístěna příprava pro adepty učitelství. Roku 1798 byla bohosudovská fara povýšena na samostatné proboštství.

Roku 1813 Bohosudov navštívil např. Johann Wolfgang Goethe, který ve svém deníku ocenil praktické uspořádání poutního místa s rozsáhlým kostelem. Dokonce litoval, že podobná „zařízení“, která už v jeho době nebyla módní, procházejí úpadkem. Tehdy proběhla v nedalekém Chlumci jedna z bitev napoleonských válek.

Roku 1853 byl při poutním kostele zřízen seminář litoměřické diecéze (rozšířen 1882), na němž působili jako učitelé zdejší jezuité, kteří se tak do Bohosudova po obnovení řádu mohli vrátit. Pozdější budova gymnázia byla postavena roku 1906. Otevření železniční stanice v Bohosudově na konci 19. století znamenalo radikální změnu způsobu putování.

Počátek mariánské tradice v Bohosudově byl později kladen do roku 1425; proto byl u příležitosti domnělého pětisetletého výročí vzniku poutního místa v Bohosudově roku 1925 uspořádán mezinárodní mariánský kongres. Význam kostela už předchozího roku zdůraznil papež Pius XI., když jej povýšil na podnět litoměřického biskupa Josefa Grosse na *basilicu minor*. Právě v době mezi dvěma válkami Bohosudov zažil poslední období rozkvětu. Poutě do Bohosudova ale zakázali již nacisté roku 1939, kdy bylo zrušeno i zdejší gymnázium. Válku nicméně kostel i další budovy přečkaly bez větší úhony.

Po válce jezuité nakrátko dostali zpět rezidenci a otevřeli znovu i školu. Konec poutní tradice ovšem přinesl odsun zdejších Němců, nejčastějších návštěvníků Bohosudova. Roku 1949 byl poutní kostel konfiskován, dva z bohosudovských jezuitů byli souzeni během inscenovaných procesů. Češi, kteří se tu usadili, v poutích nechtěli nebo nemohli pokračovat. Udržela se však tradice poutí z Lužice, byť v omezené míře pro četné překážky v ČSSR i NDR. Roku 1950 byli v noci ze 13. na 14. duben během tzv. akce K „kláštery“ internováni příslušníci všech řeholních společenství v tehdejším Československu. Z Bohosudova se stal internační tábor pro české jezuitu (internováno tu bylo 199 jezuitů a příslušníci dalších řádů). Čtyřicet let socialismu pak dovršilo úpadek poutního místa. Roku 1950 československý stát zavřel zdejší gymnázium. Roku 1960 byly

budovy využity jako kasárny pro československou, po r. 1968 pro sovětskou armádu, která z Bohosudova odešla až roku 1991. Až roku 1968 mohl v Bohosudově znovu začít působit vlastní duchovní správce (jezuita Pater Josef Cukr). Od převratu 1989 putují znovu každým rokem v červenci do Bohosudova veřejně Lužičtí Srbové. Od roku 1992 je pak vypravována do Bohosudova dětská pěší pouť z Drážďan. Poutní místo pozvolna znovu získává renomé i mezi českými katolíky. Roku 1993 otevřelo biskupství litoměřické v bývalých konventních budovách gymnázium.

Stručný popis poutního místa

Bohosudovský poutní areál v současnosti není v příliš dobrém stavu. Kostel je dlouhý 52 a široký 25 metrů a má dvouvěžové průčelí, typické pro jezuitské kostely. Nad vstupním portálem kostela se mezi dvěma lomenými kulatými oblouky nachází vyobrazení milostné sošky ve zvětšené velikosti a dále jezuitské heslo *Ad maiorem Dei gloriam* „pro větší slávu Boží“. Ve výklencích po pravé a levé straně vchodu stojí sochy jezuitských svatých Ignáce z Loyoly a Františka Xaverského. Jižní stranu kostela zdobí sochy českých zemských patronů Václava, Ludmily, Jana Nepomuckého a Prokopa; na severní straně stojí sochy sv. Anny, Tita, Josefa a Vojtěcha.

Kostel má pravouhlý půdorys s jedinou hlavní lodí zaklenutou valenou klenbou a třemi bočními kaplemi na každé straně. Interiér kostela je bohatě vyzdoben: hlavní oltář se sloupovým baldachýnem vysokým 21 m vytvořil mezi lety 1704–1714 litoměřický sochař původem z Tyrol Franz Tollinger po vzoru Berniniho oltáře chrámu sv. Petra v Římě. V měděné skříňce na oltáři se nachází bohosudovská Madona, hlavní předmět uctívání, která drží na klíně tělo Kristovo, právě sňaté z kříže. Někdy v 18. století byla soška z ochranných důvodů (poutníci obvykle zázračnou sošku líbali, jak bylo obvyklé v raném novověku) pokryta tenkým zlatým plechem.

Nádherná je kazatelna. Přes josefinské zákazy se v kostele zachovaly četné votivní dary, např. z roku 1609 od Jaroslava Bořity z Martinic, který bohosudovské Panně děkoval za uzdravení svého synka Jiřího Adama (příběh je vyobrazen také na jedné z fresek křížové chodby), ale i za svou záchranu při pražské defenestraci. Nádherné varhany postavil roku 1734 jezuitský laický bratr jménem Schwarz. Obrazy na postranních oltářích pocházejí od laického bratra jezuitů Ignáce Raaba a Jana Jiřího Heinsche. Jmenujme alespoň oltář sv. Josefa, sv. Anny, sv. Jana Nepomuckého.

U paty hlavního oltáře se nachází náhrobní kámen Maximiliána rytíře Bleylebena, uprostřed kostelní lodi potom krypta, kam byli v 18. století pohřbíváni zdejší jezuité. V kostele byl ale pohřben např. i Erich Theodor baron z Rosenu (†1701), který zastával významné hodnosti u polského a saského dvora, bojoval v papežském, císařském, francouzském a saském vojsku. Od luteránské ke katolické víře konvertoval pod dojmem vidění, které měl v době těžké nemoci; jako díkůvzdání podnikl pouť do Bohosudova. Svůj poslední odpočinek tu našel i bratr pražského arcibiskupa Příchovského, někdejší komorník krále Augusta II. Osoby pohřbené v kostele i četné votivní dary ukazují na vazby Bohosudova k severu a jeho proslulost daleko za hranicemi země.

Kostel obklopuje ambit se sedmi kaplemi, které mají jednotný vzhled. Křížová chodba byla dokončena až roku 1722, ale už roku 1705 tu vznikly některé nástěnné malby (dílo Johanna Fahrenschoona), jež musely být vzhledem k nepříznivým povětrnostním podmínkám několikrát obnovovány. Celkem 37 fresek zachycuje různé příběhy spojené s milostnou sochou a vznik a vývoj poutního místa, mj. např. přenesení zázračné sošky světeckými strážkyněmi Božího hrobu do Bohosudova, příběh dívky

s hadem a četná zázračná uzdravení. V ambitu se nachází celkem 31 zpodobnění zdobených reliéfů s biblickými scénami.

Každá z kaplí připomíná jednu ze sedmi bolestí Panny Marie. Jednotlivé kaple jsou pojmenovány podle dárců, kteří přispěli na jejich zbudování. Zákupská či vévodská lauenburská kaple je zasvěcena Simeonově předpovědi při obětování v chrámu; clary-aldringenská či teplická útěku do Egypta; třidennímu hledání Ježíše jako chlapce je věnována kaple litoměřická; setkání Marie s Ježíšem na cestě ke kříži bleylebenská; Marii stojící pod křížem chlumecká či kolovratská; snímání z kříže osecká; kladení do hrobu duchcovská či valdštejnská.

Mezi kostelem a ambitem stojí ještě studniční kaple chránící pramen, který prý vytryskl v blízkosti lípy po nalezení sošky Madony a jemuž jsou připisovány zázračné účinky stejně jako jiným pramenům spojeným s mariánskými poutními místy (podobně opět v hornolužickém Róžantu).

Na sever od areálu se nachází ještě kalvárie, doložená již před rokem 1700, s hrobní kaplí a prohlubní ve skále, kde bydlíval poustevník. Za návštěvu stojí i kostel sv. Anny v Krupce, který v 16. století užívali zdejší luteráni a kde se dochovala podobizna patrně Martina Luthera.

Doporučená literatura

- Joachim Bahlcke u. a., *Handbuch der historischen Stätten Böhmen und Mähren*, Stuttgart 1998, S. 366–367.
- Bazilika Panny Marie Bolestné*, vydalo město Krupka 2006.
- [bez autora] *Beschreibung über den Wallfahrtsort Mariaschein, Führer durch die Kirche und den Kreuzgang*, Eger 1932.
- Pavel Vlček – Pavel Sommer – Dušan Foltýn, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1998.
- H. Hallwich, *Die Jesuitenresidenz Mariascheune in Böhmen*, b. m., b. d.
- Michael Hoffmann, *Mariaschein – Bohosudov. Ein Wallfahrtsort im Dornröschenschlaf*, Brno – Leipzig 2005.
- Joseph Knell, *500 Jahre Mariaschein*, Warnsdorf 1924.
- Alois Kroess, *Die Residenz der Gesellschaft Jesu und der Wallfahrtsort Mariaschein in Böhmen*, Warnsdorf 1894.
- Der Marianische Kongress von Mariaschein*, hrsg. Jubiläumskomitee, mit einem Rückblick auf das 500jährige Jubiläum, Mariaschein 1926.
- Johannes Miller, *Historia Mariascheinensis, das ist: Ausführlicher Bericht von dem uralten und wunderthätigen Vesper-Bild der Schmerzhafften Mutter Gottes Maria*, 1710, Brüx 1769.
- Alois Niederegger, *Geschichte der bischöflichen Lehranstalt der Diözese Leitmeritz in Mariaschein von 1851–1905*, Leitmeritz 1907.
- Johann Schlenz, *Geschichte des Bistums und der Diözese Leitmeritz I–II*, Warnsdorf 1912, 1914.
- Johannes Schwabstedt, *Sudetendeutsche Heimat Mittelgebirge*, Marburg/Lahn 1954.

BJEZ WČERAWŠEHO DNJA NJEJE JUTRIŠEHO

Timo Meškank wo uniwersice w Lipsku a cyrkwjach města

Lětsa swjeći uniwersita w Lipsku 600. ročnicu swojeho založenja. K založenju Alma mater lipsiensis je dóšto, dokelž wopušći 1409 wulki džěl Praskich profesorow a studentow tamnišu uniwersitu. Sta so to po wozjewjenju t. mj. Kutnohorskeho dekreta přez českeho krala Václava IV., z kotrymž měješe so wliw wukrajnikow w uniwersitnych gremijach wobmjzować. Dotal běchu w gremijach štyri krajne zjednoćenstwa (tač. nationes) – Češa, Bayerojo, Saksojo a Polacy – po jednym hłosu zastupjene, nětko přidžělichu so Čecham tři hłosy, tak zo njemóžachu so hižo wot wukrajnikow majorizować. Hlubšeje přičiny wudžělanja Kutnohorskeho dekreta mamy wšak w reformaciskim hibanju pytać, běchu džě wučacy a wuknjacy z Čěskeje a Wuherskeje přiwnicy jendželskeho teologi Johna Wycliffa. Wjednistwo katolskeje cyrkwyje reformatora po smjerći jako kecarja pomjenowa a poručí, jeho spisy spalić.

Lipščanska uniwersita njebě spočatnje počnóhódna uniwersita, dokelž wobsteješe jenož z artistiskeje fakulty. Po šěsć lětach přidruži so medicinska fakulta; juristska a teologiska fakulta založišej so hakle lětdžesatki pozdžišo. Najebać to přizwoli (napřećiwny) bamž Aleksander V. uniwersice t. mj. Studium generale a z tym zwisowace prawo, akademiske titule spožčeć. W běhu němskeje reformacije přiběraše znamjenitosć uniwersity. Tak přěndže mjez druhim 1543 sekularizowany klóšter dominikanow z bywšej klóšterskeje cyrkwy swj. Pawoła do uniwersitneho wobsydstwa. Martin Luther poswjeći tutu džě lěće pozdžišo na uniwersitnu cyrkwyje.

Cyrkwyje měješe tež swój wuznam za Serbow. 1716 zatožichu sej mjenujcy šesćo ewangelscy studenća bohóstowstwa towarstwo Societas Lusatorum Sorabica. Zaměr tutoho zjednoćenstwa bě, so po řeči na swoje pozdžiše dušepastyrstwo w Serbach přihotować. Wjednistwo uniwersity dowoli jim, zo smědža po sobotach mjez jednej a dwěmaj w uniwersitnej cyrkwi předować. Mjenowana Societas bu wšak stabeho čtonstwa dla 1774 rozpušćena, 1806 pak zaso jako Łužiske předarske towarstwo wozrodžena. Sobustawojo běchu nětko ewangelscy Łužičenjo, njehladajo jich narodneje přislušnosće. Serbja wěnowachu so řečnemu kubljanju we wotdžělenju Sorabicum, z kotrehož 1863 do džensnišeho wobstejace studentske towarstwo Sorabija wurosće. Njeh su jako za-

stupjerjo tutych wozrodžerskich lět mjenowani sławni čtonojo towarstwa Handrij Lubjenski, Bjedrich Adolf Klin, Handrij Zejler a Hendrich Awgust Krygar.

30. meje 1968, dopołdnja 11 hodžin, bu wot Serbow čescena cyrkwyje rozbuchnjena. Měščanskemu zastupnistwu njebě wona hižo hódž, chcyše džě t. mj. Karla Marxowe naměsto po socialistiskich měřitkach přetworíc. Pišćece, na kotrychž bě tež naša mać w swojim času hraća, buchu zničene. 1. sekretar wobwodneho wjednistwa SED, Paul Fröhlich, je po přeću rodženeho Lipščana Waltera Ulbrichta tutón barbariski skutk ničenja přesadžił. Njebě to přenja cyrkwyje, kotraž so w Lipsku z wobrazu města zhubi. Tři, we wójnje wobškodžene cyrkwyje buchu hižo do toho rozbuchane – 1948 Matejowa cyrkwyje, 1954 katolska cyrkwyje swjateje Trojicy a 1963 Janowa cyrkwyje. Powostanki Johanna Sebastianana Bacha přewjezechu so do Tomašoweje cyrkwyje, Christiana Bohaboja Gellerta pak do uniwersitnej cyrkwyje. Tam wšak měra njenadeńdžechu, ale pućowachu dale na Južny kěrchow. Na městnje Matejoweje cyrkwyje postaji sej wobwodne wjednistwo Ministerstwa za statnu bjezstrašnosć w 1980tych lětach hoberski nowotwar, kotryž měješe Lipščanam wobswědčić, što nětko móc w kraju wukonja.

Z tym pak njebě kónc ničenja. Nětko měrješe so komunistiske knježerstwo na cyrkwyje zwonka centruma. Tak dóńdže 1978 k rozbuchnjenju zanjechaneje Markusoweje cyrkwyje w měščanskim džělu Reudnitzu. 185 kilogramow rozbuchadla, rozdžělene do 1005 džěrow, tydžeń na to 85 kilogramow, zaměstnjene w 260 džěrach – přenje 25. februara zapalene, druhe 4. měrca, a z tym bě po cyrkwi a jeho wěži. Jako wočity swědk smědžach to wobkedžbować, dokelž bě njedaloko naša šula. Wužichmy šulsku přestawku, zo bychmy so na swoje woči wo surowosći a bjezkulturnosći knježaceho režima přeswědčili. W žanym druhim měsće njeje so w měniwych časach telko cyrkwyjow zničilo. Město Lipsk je so tak na jónkrótno wašnje do kulturnych stawiznow zapisalo. Bjez džiwa, zo zdži so w tutym wobswěće zarodk k wotstronjenju komunistiskeje diktatury we Wuchodnej Němskej. Běchu to pónđzelniše modlenja wo měř w Mikławšowej cyrkwi, z kotrychž wurosćechu w septembrje 1989 sławne pónđzelniše demonstracije – tež z wobdžělnistwom mnohich Serbow.

Slovníček: *róčnica* – výročí, *wukrajnik* – cizinec, *wudźetać* – vypracovat, *pytać* – hledat, *kecar* – kacíř, *najebać* – navzdory, *napręciwny bamż* – vzdoropapež, *spożćeć* – propůjčovat, *přibierać* – stoupat, *zjednocenstwo* – sdružení, *prędować* – kázat, *wobstać* – skládat se, trvat, *ćesćeny* – ctený, vážený, *pišćełe* – varhany, *zhu-*

bić so – zmizet, *rozbuchany* – vyhozený do povětří, *nadeńc* – nalézt, *bjezstrašnosć* – bezpečnost, *nowotwar* – novostavba, *knjeżerstwo* – vláda, *rozbuchadło* – výbušnina, *wobkedźbować* – pozorovat, *wobdźělnistwo* – účast

NOVINY

Z DOMOVA

Pobočka SPL v Děčíně uspořádala 21. IX. přednášku o Lužici pro žáky osmého ročníku ZŠ Vojanova. Na multimediální tabuli „zaválala“ lužickosrbská vlajka a z reproduktorů se linuly tóny národní hymny. Daniel Tůma podal základní informace a krátce představil Společnost přátel Lužice. Ondřej Bleho vystoupil s příspěvkem o srbském školství. Nechyběla ani recitace básní. Při čtyřicetipětiminutovém sezení zahráli přednášející také lidové písně na flétny a klarinet a díky multimediální tabuli žáci viděli nemálo videí a fotografií, například velikonoční jízdy křížáků, dudáky, zpěváky i demonstraci v Berlíně. Podobný výklad následoval pro žáky devátých ročníků. Mezi těmi se dokonce našel zřejmě velice bádavý jedinec, který věděl, kde přesně Lužice leží. Počet účastníků se lehce přehoupl přes padesátku. Každý si domů odnesl i leták Společnosti.

dat

Daniel Tůma mezi devátáky a promítanou mapou Lužice. Foto Ondřej Bleho.

Evropský den jazyků si letos 29. IX. připomněli žáci 8. a 9. třídy Základní školy ve Všenorech (okres Praha-západ) netradičním způsobem. Vyzkoušeli svoji schopnost porozumět psaným slovanským jazykům, kterým se nikdy neučili. Jednoduché a praktické věty v polštině, srbsštině/chorvatštině, ruštině a hornolužické srbsštině byly doplněny rozsáhlejší a náročnějším textem ve slovenštině. Projekt podporovaný MŠMT i následná „slavistická“ beseda se setkala s nebyvalým zájmem. Objevovat slovanskou jazykovou sounáležitost bylo pro většinu žáků zážitkem. Základní informace o životě Lužických Srbů a dějinách Lužice získávají žáci průběžně v hodinách dějepisu a občanské výchovy.

Vladislav Veselý

Literárně-hudební večer „20 let německé jednoty“ uspořádala Domowina za součinnosti SPL 29. IX. v Lužickém semináři. Program zahájil domowinský referent Jurij Łušćanski otevřením výstavy Maje Nagelové Pole. Tvoří ji dvanáct kreseb krojovaných Srbek na mapovém pozadí jednotlivých lužických končin zasažených těžbou hnědého uhlí. Obrazy je možno zhlédnout v otvíracích hodinách Hórnikovy knihovny (středy 13–15). Rámy zůstanou po skončení expozice v Praze; Domowina je darovala

SPL, aby usnadnila budoucí výstavy v Semináři. Výtvarnice je neteří skladatele Jana Pawoła Nagela a dvě její sestry – Lubina Rawpowa a Ludmila Měťškowa – v Lužickém semináři bydlily. Sama srbsky nehovoří, jen rozumí. Od tří do deseti let žila s rodiči v Berlíně a ti tam na ni začali mluvit německy, aby se dorozuměla v mateřské škole. Dnes žije na saském venkově.

Přes tři desítky přítomných pozdravil jménem saské státní kanceláře Roger Mackeldey. Neúčast Stanisława Tilicha omluvil jeho současným znovuvolením předsedou zemské vlády. Vrcholem večera bylo **odhalení pamětní desky** rukama předsedů pořádajících organizací Janem Nukem a Petrem Kaletou. Domowina ji dala vytesat z kamene náhradou za ztracenou plechovou. Česky a srbsky připomíná dějiny domu, visíc pod starší deskou Serbowky.

Poetickou část uvedl svou řečí literární vědec Dietrich Šořta z Budyšina. Z anthologie Jazyk, jímž porozumíš větru čtli básnici Beata Nastickec z Worklec a Timo Meškank z Lipska. Překlad jadrně recitoval Milan Hrabal. Nejdelším potleskem odměnili posluchači drážďanské duo německého kytaristy s kolumbijsko-židovskými kořeny Maxe Löba a zpěvačky Walburgy Waldzic, která zhudebnila básně Kita Lorence a Tomasze Nawky. Na účastníky však zapůsobil především hluboký výraz jejího neslovního bluesového pěnění.

Kromě pestré umělecké nabídky se zhruba třicet příchozích mohlo občerstvit nápoji, chlebíčky a sladkostmi, jejichž podání zajistila Klára Poláčková se svojí matkou.

R-1

Petr Kaleta a Jan Nuk pod srbskou zástavou. Foto David Lenk.

30. IX. 2009 proběhla na **německém velvyslanectví** v Praze recepcce u příležitosti Dne německé jednoty a 20. výročí pokojné revoluce. Za Domowinu se účastnili předseda Jan Nuk a tajemník Jurij Łušćanski, za Společnost přátel Lužice předseda Petr

Kaleta. Projevy mezi jinými pronesli velvyslanec Německa v ČR Johannes Haindl, prezident ČR Václav Klaus, ministerský předseda Svobodného státu Sasko Stanislaw Tilich a bývalý spolkový ministr zahraničních věcí Hans-Dietrich Genscher. *pekt*

V Ruském středisku vědy a kultury v Praze-Bubenči se 3. X. konal 1. **Českomoravský slovanský sjezd**. S odkazem na slovan-skou vzájemnost v pojetí J. Kollára a T. G. Masaryka jej uspořádalo občanské sdružení Českomoravský slovanský svaz (ČMSS). Delegáty a hosty z Ruska, Ukrajiny, Polska, Bulharska a ČR přivítal Stanislav Fischer, člen Mezinárodní astronautické akademie. Stovka shromážděných poté vyslechla hymny Kde domov můj, Hej, Slované a hlavní projev předsedy ČMSS a tajemníka Mezinárodního slovanského výboru Zdeňka Opatřila, který úvodem sdělil, že pořadatelé předchozího dne položili květy k hrobu mladočecha Karla Kramáře. Připomněl existenci více než sta slovanských organizací, jejichž vznik po roce 1989 byl přirozený. Trvajícím rozdrobenost však podle jeho mínění vyhovuje nepřátelům slovanské vzájemnosti, k nimž počítá především kosmopolity, kteří si neváží národního bohatství. Konstatoval morální úpadek polistopadové společnosti, varoval před přijímáním germanismů a amerikanismů, vyzdvihl mohutnou sílu slovanských národů, jejichž důkazem byla bitva u Grunwaldu. Za společného nepřítele vyhlásil globalismus, který považuje národní státnost za přežitek. Jediným ústavním činitelem, jenž podle něho zastává slovanská stanoviska, je prezident Václav Klaus. Přes tato vyhlášení však řečník pravil, že na rozdíl od Slovanského výboru České republiky chce být ČMSS hnutím nepolitickým.

Následovalo čtení zahraničních zdravic: Ján Čarnogurský ze

Slovensko-ruské společnosti věří v budoucí spojení Slovanů. Mezi dalšími dopisy vynikla běloruská stížnost na neudělení vstupních vis českým konzulátem.

Komunistický europoslanec Jaromír Kohlíček ve svém příspěvku odsoudil útlak ruské menšiny v Lotyšsku a Estonsku, leč s poukazem na proticikánské a rasistické projevy bulharského poslance upozornil, že ani Slované se nechovají vždy jako holubice. Co vzorný slovanský podnik vytkl Dny lužické poesie spolupřipřádané Milanem Hrabalem a oznámil svůj záměr konat s ním přednášky na středních školách.

V odpolední diskusi vzpomínal generál Masopust, volyňský Čech od Dubna, na dukelské tažení. Předseda Koordinační rady ruských krajanů v ČR Alexej Kelin řekl, že osvícená diktatura je lepší než demokracie, protože politici vidí jen čtyři roky dopředu. Bohužel se nedostává osvícených diktátorů. Záměrem politiků je, aby lidé nemysleli, a místo toho chodili nakupovat. Naději vidí v příklonu ruské mládeže k pravoslaví. Poslanec KSČM Václav Exner namítl, že u žádného diktátora není záruka, že mu osvícenost vydrží. Rychtář Veleobce baráčníků František Tichý vyvrátil vžitý omyl, že jeho spolek založil národovec Josef Barák. Pracovnice Masarykova ústavu AV ČR Marie Neudorfllová poukázala na zápory (neo)liberalismu v porovnání s humanitní demokracií. Na řečnické vystoupení též Anton Utkin, předseda Slovanské vzájemnosti, Plzeň, Petr Svoboda za Občanské sdružení Mistra Jana Husa v Teplicích, Zdeněk Pšenica, předseda Folklórního sdružení ČR a Antonín Kachlík, předseda Společnosti pro oživení nesmrtnosti Jaroslava Haška. Na ostatní řečníky nezbylo času, což bylo způsobeno kromě jiného půlhodinovým zpožděním začátku sjezdu. Jinak jednání

Zdeněk Opatřil. Foto Georgij Kopytov.

proběhlo hladce a přestávky na oběd a dvě svačiny byly účastníkům dobrou příležitostí k vzájemnému poznávání. Znamení výkon podala i lidová musika Modřelec z Prahy 4 a ukrajinský pěvecký sbor Berehyňa od řeckokatolického chrámu sv. Klimenta na Starém Městě pražském.

R-I

Z HORNÍ LUŽICE

(SN 23. 9) Letošní literární podzim v **Národním nakladatelství Domowina** je reprezentován několika novými vydavatelskými počiny. Nedávno vyšla německá sbírka Jakuba Barta Čišinského *Im Fieber*, kterou básník napsal během svého pobytu u Severního moře. Světlo světa nedávno spatřila také sbírka povídek Lubiny a Dušana Hajduk-Veljković *Cuze zynki*, dále sbírka lužickosrbských jazykových obrátů *Wo wćipnych Jěwach a nócnych hawronach*, kterou sestavil ukrajinský literární vědec Anatolij Ivčenko spolu se Sonjou Wölkowou, a knižní kalendář pro rok 2010, jenž se věnuje obci Radwor a jejím dějinám. Dále má vyjít dlouho očekávaný román *Paradiz* z pera Křescana Krawce. Tyto nové knihy bude nakladatelství představovat na literárním turné s jedenácti zastaveními v Horní i Dolní Lužici.

(SN 5. 10.) **Dožínkových oslav** v Krabatově mlýně v Čorném Chołmci se zúčastnily přes dvě tisícovky lidí. Místní společnost *Krabatowy młyn* na akci lákalo pomocí dvojjazyčných plakátů a letáků. Akci podpořila také Domowina, která oceňuje, že organizátoři dávají důraz na dvojjazyčnost, jež se projevila i ve způsobu moderování celého setkání. Na dožínkách vystoupila řada kulturních uskupení s představením srbských písní, tanců a obyčejů.

(SN 12. 10) Předseda Domowiny Jan Nuk uděloval 9. října v sále budyšínského Srbského muzea **Ceny Domowiny** za rok 2009 a Čestné odznaky. Cenu získala klavíristka Liana Bertókowa za více než třicetileté úspěšné snahy o šíření lužickosrbské klasické i moderní hudby, dále dirigent Wolfgang Frister za mnohaletou práci se srbskými amatérskými tělesy, jakými jsou např. smíšený sbor Lipa a mužský sbor Delany. Třetí Cenu získalo kulowské *Bratrowstwo* za kulturně-politickou činnost v domowinské župě Handrije Zejlera. Čestný odznak byl udělen deseti Srbům a Srbům z obojí Lužice za prospěšnou práci vedoucí k zachování a obrození jazyka a kultury. V slavnostním projevu vyslovil předseda Nuk kritickou poznámku týkající se pomalosti procesu jazykové revitalizace, která je patrná i přes veškeré osvětové snahy Srbů a fungující německou finanční podporu.

Na valné hromadě **Lužickosrbského školského spolku** (SŠT) byla za předsedkyni již po desáté za sebou zvolena Ludmila Budarjowa, a to padesáti hlasy z dvaapadesáti přítomných. Dosavadní místopředsedkyně společnosti Jana Šolčina letos na předsednické místo již nekandidovala. Do prezidia byl zvolen učitel budyšínského Srbského gymnázia René Wjaclaw, učitel školy druhého stupně v Ralbících Michał Wałda, učitel v důchodu Stefan Rjeda, učitelka v Bórkowech Margot Haścyna, pedagog chotěbuzského Dolnosrbského gymnázia Torsten Mak a referentka budyšínské školy druhého stupně Sabina Jurenc; pouze posledně jmenovaná byla zvolena do předsednictva poprvé. Staronová předsedkyně ve svém děkovném projevu po zvolení zdůraznila, že další činnost spolku bude obtížná, jelikož ve fondech Nadace srbského národa pro příští rok chybí více než půl milionu euro potřebných ke splnění všech plánovaných úkolů SŠT. Budarjowa rovněž zopakovala, že dosud jedinou alternativou řešení postupující asimilace srbského jazyka je modelový projekt *Witaj* a jeho pokračování ve formě koncepce *2plus*. Vyzvala také k analýze příčin neblahé skutečnosti, že někteří žáci po absolvování prvního stupně lužickosrbské základní ško-

ly odcházejí raději do německých škol místo toho, aby nastoupili na srbské gymnázium nebo odpovídající školu druhého stupně. Budarjowa rovněž požádala o zřízení místa koordinátora nebo jednatele SŠT, který by zajišťoval optimální chod aktivit tohoto uskupení.

(NC 40) Přes 50 obyvatel **Miłoraze** se vydalo autobusem na nevšední výlet, který pro ně uspořádal koncert Vattenfall. Navštívili 8 míst, kde by mohla stát jejich nová vesnice, až původní Miłoraz ustoupí povrchovému dolu Wochozy. Ačkoli by bagry mohly ves obejít, rozhodla se v letech 2006-7 převážná většina miłorazských pro přesídlení. Jáma se nyní blíží ke vsi z druhé strany a obyvatelé by opět museli žít v její blízkosti. To již jednou zažili a nechtějí podruhé takové břímě nést.

Z DOLNÍ LUŽICE

(NC 38) Tématem **Srbského blída**, které se v polovině září konalo v Srbském muzeu v Chotěbuzi, bylo studium sorabistiky v Lipsku. Pozváni byli Hync Rychtař a Kamil Štumpf z Lipské univerzity. Najevo vyšla smutná skutečnost: za posledních 15 let pouze tři studenti z Dolní Lužice dokončili studium sorabistiky! V posledních letech se stav o něco zlepšil, nyní studuje sorabistiku 7 dolnolužických Srbů a další se přihlásili. Účastníci diskutovali o příčinách tohoto stavu a vinu dávali Srbskému gymnáziu v Chotěbuzi. Hosté z univerzity potvrdili, že znalosti lužické srbštiny, které si studenti s sebou ze Srbského gymnázia přinášejí, jsou většinou velmi slabé. Byla zmíněna i další podstatná skutečnost: například Serbski institut v Chotěbuzi jen těžko hledá dostatečně vzdělané pracovníky. Vedoucí institutu Hauke Bartels vyslovil názor, že chybí vnitřní motivace studentů.

Jez vysoký dva metry, který ještě nedávno hradil Sprévu pod Majberkem, byl odstraněn. Místo jezu byla vybudována řada nízkých kamenných stupňů. Jez tvořil nepřekonatelnou překážku pro ryby plující proti proudu. Řadu kamenných stupňů, které se táhnou v délce asi 50 m, ryby v obou směrech snadno překonají. Také lidé mají ze změny užitek. Spréva v těchto místech příjemně šumí, je mělká a lze ji tedy přebrodit. Vodáci mohou využít propust pro kánoe a kajaky, která byla vybudována podél břehu. Výstavba kamenných stupňů je dalším významným krokem k plánovanému uvedení koryta Sprévy mezi Depskem a Prjawozem do přírodě blízkého stavu.

(NC 39) *Šula za dolnosrbsku rěc a kulturu* uspořádala v žy-lowském hostinci koncem září další setkání s *pójsynogou* (povsi-nohou). Námětem byla tentokrát jedinečnost a rozmanitost **srbských krojů**. Na přehlídce bylo k vidění téměř 30 svátečních i všedních krojů z Dolní Lužice a také z Mužakowa. Sešlo se asi 100 účastníků převážně staršího věku. Protože mnozí z přítomných neovládali srbštinu, *Pójsynoga* po většinu odpoledne provázela v němčině. Od písničkáře Bernda Pittkuningse se však mohli dozvědět, jak se jednotlivé části kroje nazývají srbsky.

Lidový zvyk **lapání kohouta**, který je zachovávan na vsích kolem Chotěbuzi, vyvrcholil 26. září. V Běle Góře na okraji Luborazského lesa proběhl již 10. *Superkokot*. Kohout, v dnešní době již zabitý, je pověšen za nohy na slavnostně ozdobenou bránu a jezdci na koních se mu snaží utrhnout hlavu a křídla. Ti, kterým se to podaří, jsou oslavováni jako první, druhý a třetí král. Z přítomných děvčat oblečených do svátečních krojů si pak vybírají královny. Vrcholné soutěže se účastní králové, kteří vydobyli vítězství ve svých vesnicích. Letošními „superkráli“ se stali René Richter z Turjeje, Kiven Fritz z Hochoze a Daniel Krüger z Ranzowa. Zájem diváků byl veliký, na soutěž se jich přišly podívat stovky.

(NC 40) **Hosté z Kašubska** strávili na konci září několik dní v Dolní Lužici. Účastnili se semináře, který uspořádala Škola dolnosrbského jazyka a kultury společně s Domowinou. V Srbském domě v Chotěbuzi proběhla řada přednášek, které líčily a srovnávaly současný stav obou menšin. Hosté také zavítali do Drjenowa, Hochoze a Janšojc, kde si povídali se starosty o životě ve vsích a o stavu srbského jazyka. Dále navštívili muzea v Hochoze a Janšojcích, shlédli povrchové doly na hnědé uhlí a Archiv zničených vsí v Novém Rogowě. Ukázalo se například, že Kašubové nejsou vystaveni takovému tlaku jako Lužičtí Srbové. Ve svých obcích nejsou v menšině a na všech úrovních mají své zástupce. Také polská většina je jim nakloněna. Proto nemusí neustále dokazovat, že jsou jejich požadavky oprávněné. Kašubové naopak vyzdvihovali lužickosrbské instituce, projekt *Witaj* a studium sorabistiky. Z půl miliónu Kašubů umí kašubštinu z domova asi 150 000 lidí

a ve všedním životě tuto řeč používá zhruba 50 000 osob. Kašubové chtějí styky se Srby dále udržovat a pozvat je do svého domova.

(SN 6. 10.) V roce 2006 byla v Rogowě otevřena specifická výstava s názvem **Archív ztracených vesnic**. Výstavu dosud navštívilo kolem čtyř tisíc zájemců o historii regionu, který podlehl těžbě hnědého uhlí. Výstava je nyní dostupná zájemcům z celého světa i na internetu. Doména www.verschwendene-orte.de obsahuje informace o samotné výstavě a také o více než stovce vesnic, které byly v dvojjazyčné Lužici po roce 1924 odtěženy. Stránka má německou a dolnosrbskou jazykovou mutaci; verze v srbštině však zdaleka dosud neobsahuje všechny informace verze německé. Letos by měl být také vydán výpravný katalog výstavy o rozsahu více než 350 tiskových stran.

Zprávy ze Serbských novin podal Petr Ch. Kalina, z Nowého casnika Miloš Malec.

Witaj a 2plus – wužadanje za přichod. Serbske šulske towarstwo, 124 strany, Budyšin 2009.

Uplatňování dvou pedagogických koncepcí bylo ústředním námětem loňské konference Srbského školského spolku (SŠT) a saského ministerstva kultu, jejíž referáty vyšly v populárně naučném sborníku téhož jména. Mateřské školy *Witaj* jsou ústavy umožňující výchovu a učení srbštině nejen dětí mateřskojazyčných, nýbrž především cizojazyčných. Předškoláci, s nimiž rodiče mluví doma německy, se v opatrně učí srbsky od vychovatelek, jež na ně mluví pouze tímto jazykem. SŠT provozuje osm školek s celkem pěti sty dětmi v hornolužických Němcích, Rowném, Malešecích, Ralbicích, Chrósćicích a Wotrowě, jakož i dolnolužickém Žyłowě a Chotěbuzi. Ostatní provozovatelé zřídili od roku 1999 dvacet šest skupin *Witaj* s asi 350 dětmi v 18 německých mateřinkách. *2plus* je koncepce brzkého naučení srbštinou, němčinou plus dalších řečí na obou stupních základní školy a gymnasiu (s. 118–9, L. Budarjowa). V zařízeních SŠT se vychovává srbsky ve všech skupinách, učitelkám je srbština mateřskou řečí „nebo se srbštině naučily v mateřskojazyčné kvalitě“. Ostatní zaměstnanci hovoří srbsky dle možností nebo alespoň rozumějí. Jinde nastává toliko částečné pohroužení: vychovatelka mluví důsledně po srbsku, ale během její nemoci nebo dovolené se srbská skupina většinou spojuje s německou (s. 16). Projekt oživení srbštinou výchovou v mateřských školách po příkladu bretonského *Diwan* spustilo SŠT roku 1998 v Žyłowě. Nebyl to však první revitalizační pokus. Už roku 1989 se o zřízení dolnosrbské školky pro 24 zájemců neúspěšně pokoušela Erika Janowa. SŠT byl založen po vzoru Dánského školského spolku v roce 1991 (s. 14–5). Svízel působí nové nařízení k saskému zákonu o mateřských školách, které podporuje srbskojazyčné skupiny nestanovujíc, na jakou úroveň řečových dovedností mají dospět. Tím se umožňuje neúčelné čerpání státních prostředků; ve statistice saského ministerstva sociálních věcí vyskočil počet dětí s podporovanou výukou srbštinou na 1 177 dětí. „V nejnovější statistice skupin *Witaj* se rázem jeví mnohem více dětí než loni, ačkoli víme, že se v mnoha případech nepoužívá úplně ani částečné imerze. Honba za čísly podryvá náš záměr dosíci aktivního užívání srbštiny už v předškolním věku. Jsme tudíž pro diferencovanou podporu, účtování a náležité vyhodnocování.“ *Witaj* dbá též většinového jazyka. Školky chrósćická a ralbicická, v oblasti převážně srbské, poskytují na přání rodičů týdně jednu hodinu němčiny (s. 22–3).

Zatímco program *Witaj* byl vytvořen hlavně pro evangelickou Lužici a kulowskou osadu (Němcy), u většiny katolíků se

živá srbština stále drží. S odnárodnováním se však potýkají i oni. V tomto směru je poučná situace ve Walesu, kde podle sčítání z roku 2001 činí poměr mezigeneračního předávání jazyka u tří- a čtyřletých 82%, udávají-li oba rodiče schopnost mluvit kymersky. Jestliže kymersčinu ovládá toliko jeden rodič, procentní poměr klesá na 40. Aby se zvýšil počet dospělých, kteří se svými dětmi hovoří keltsky, financuje waleská vláda projekt *Twf*, jehož hlavním heslem jest: kymersky od kolébky. Smíšeným rodinám a nekymerským rodičům je určeno poselství: 2 jazyky od 1. dne (s. 52–3, Kathryn Jones).

Výuku srbštině hodnotily na srovnávacím základě Ludmila Budarjowa a Jana Šoćina. Slovní reprodukce žylovských opatrovanců je o 50% nižší než u chovanců budyšínské školky, což ovšem pramení z toho, že dolnosrbská probandi pocházejí bez výjimky z německojazyčných domácností. Podstatné je, že i Žylowané dospívají do fáse tvoření komplexních, nejen jednoslovných výpovědí (s. 66).

Ch. Gantefort a H. Roth z kolínské university se vedle uchování menšinových jazyků a s nimi spojených kultur přimlouvají za jejich povznesení na jazyky zemské. Proč se mají německé děti v Budyšině – ptají se – učit jako první cizí řeči angličtině, když srbština je všedně dosažitelnější a živá (s. 99).

A. Walker z katedry fríské filologie university v Kielu přednášel na thema, jak může vysokoškolské zařízení podporovat menšinový jazyk: „Mapou, na níž je vyobrazena jazyková mozaika Evropy, i s malými jazyky, lze studentům ukázat, že vlastní jazykové společenstvo není nikterak výjimečným jevem, nýbrž částí prastaré evropské tradice. V Evropě dnes bytuje na 190 jazykových menšin s asi 58 miliony mluvčích. Není proto důvodu se cítit osamělým“ (s. 109). Učitelé s posluchači navštěvují Severoněmecký rozhlas, fríské instituce a spolky, jakož i zahraniční menšiny. „Zásadou všech těchto činností, ať povahy ryze vědecké či spíše jazykově pečovatelské, je vzájemná pomoc a podpora – i přátelské vztahy. My, vědci, smíme žádati Frísy o pomoc, jde-li o ryzí výzkum. Kolik starých Frísek a Frísů doslova hodiny a hodiny odpovídalo s mimořádnou trpělivostí na naše často jen těžce pochopitelné otázky, abychom mohli přijít na kloub tajnostem fríské mluvnice. Za to jsme se vždy snažili podporovat jazykovou pospolitost v jejím úsilí o zachování řeči.“ (s. 116–7)

Přínosná brožura je vybavena fotografiemi, tabulkami, mapkami a diagramy. Vad je prosta, s výjimkou strany 110, kde ze soupisu indoevropských větví vypadla románská, čehož důsledkem je přiřazení němčiny haluzi keltské a katalánštiny germánské.

Richard Bígl

Čarodějův učeň, představení Nepřijatelných, česká premiéra 2. X. v Praze-Vyšehradě.

Krabat je dnes bezesporu nejpoblíbenější postava lužickosrbských pověstí. Oblíbený je hlavně u mladých lidí. Krabat je spojení skutečné postavy, kterou byl Chorvat (a z toho odvozené jméno Krabat) ve službách saského kurfiřta Augusta Silného, a lidového podání o čarodějnickém učni. Podle pověsti vynikl tím, že používal kouzla, aby se lidem v Lužici žilo lépe. Vyprávění, co všechno Krabat dělal, je mnoho. Vyšlo na toto téma mnoho studií, nejnovější je zdařilý článek Susanne Hozyny *Krabat w Krabatowym kraju*, v loňském Rozhladu č. 11, s. 394–402.

Samotná pověst o Krabatovi byla sepsaná mnohokrát. Její nejslavnější varianty vznikly v polovině XX. století. U příležitosti sepsání knihy o něm nakreslil Krabata slavný lužickosrbský malíř a spisovatel Měrćin Nowak-Njechorński. Tato podoba se stala kanonickou nejen v Lužici, ale i pro české čtenáře. Nowakova kniha je jediným překladem Krabatova příběhu ze srbštiny do češtiny a nese název *Čaroděj Krabat*. Úspěch slavila i v překladu do němčiny. Šesté vydání *Meister Krabat, der gute sorbische Zauberer* vyšlo v roce 2004. Do slovenštiny byla přeložena jako *Čarodejnik Krabat* a čtyřikrát byla vydána v Polsku jako *Mistrz Krabat dobry lużycki czarodziej*. Jsou překlady i do dalších slovanských jazyků: dolní lužické srbštiny (*Mejstar Krabat, dušny serbski guslowar*), ba dokonce slovinštiny (*Mojster Krabat*).

V Lužici a Německu jsou známá i umělecká zpracování motivů Krabata od dalšího slavného spisovatele XX. století Jurija Brězana. Ty jsou však do cizích jazyků překládané většinou z německé verze a kniha samotná už není vyprávěním pověsti.

V druhé polovině roku 2008 měl světovou premiéru komerční film *Krabat*, jehož předlohou byl příběh o Krabatovi sepsaný Otfriedem Preusslerem. Film měl úspěch jako skoro všechno, co nese Krabatovo jméno. Po stopách Krabata se dá v Lužici cestovat i tak zvanou Krabatovou stezkou. Podle mého na tom není nic špatného, že se z Krabata stává komerční „zboží“. Češi mají Rumcajse okolo Jičína a Poláci se přou se Slováky, čím je vlastně

Jánošík, aby o něm mohli točit filmy, psát knihy a tisknout jeho podobu na trička. Jsem ráda, že i Srbové mají svého hrdinu, skutečného nebo ne, hlavně že je pro kulturu pilířem, na kterém lze stavět. Tolik úvodem a pro vysvětlení těm, kteří se v tematice krabatologie (věda o Krabatovi si přece název zaslouží) nevyznají.

Nyní opět zkusili Krabata zpracovat Češi, jmenovitě divadelní spolek Nepřijatelní, a to na základě verze Preusslerovy. Adaptaci a režii dělal Petr Smyczek, jehož jméno zní spíše polsky než česky. Já osobně mám ráda, když si Slované půjčují motivy a myšlenky, a byla jsem přímo nadšená z takového spojení. Hrál se česky a částečně lužickosrbsky. Srbština zněla jako nějaká tajná řeč, která slouží zařikávání.

Představení se filmu z roku 2008 velice podobá a vypráví o Krabatově službě v kouzelném černém mlýně a končí tak, že Krabat je ze mlýna vysvobozen. Interpretace byla založena na myšlence, že ve mlýně fungovala jakoby sekta a kdo do ní vstoupil, ten nemohl odejít a každý, kdo se přilíhl v určitém roce naučil, musel zemřít. Krabat se ve mlýně naučil kouzla a získal tam kamarády, ale brzo objevil, že principy, na kterých stojí život ve mlýně, jsou kruté. Smrt přítele a fakt, že do mlýna jsou lákáni pořád další otroci, způsobí, že se Krabat chce vysvobodit. Nakonec ho zachrání nejsilnější magie – láska. Oproti verzi, kterou známe od Nowaka-Njechorňského, to není láska mateřská, ale láska Kantorky (mladé lidové zpěvačky). Divák sice neví, kde svou lásku Krabat poznal, jestli ve snu nebo kde, ale přece je to hezčí a pestřejší. Jen škoda, že nejdůležitější větu, která byla řečena na závěr představení a která prozrazovala, jak se nakonec povedlo Krabata zachránit, říká Kantorka jen lužickosrbsky, a to ještě sotva slyšitelně. Naopak příjemné překvapení čekalo znalce lidového kroje, jelikož Kantorka měla na sobě skromný, ale přesný kroj dané oblasti (Wojerecko). Ve filmu z roku 2008 má Kantorka na sobě oděv naprosto chybný.

Divadlo bylo provedeno moderně, herci hodně používali oheň a protože se hrálo v noci, vytvářelo to zajímavý kontrast. Škoda, že nás pořadatelé v pozvánkách neupozornili, abychom si vzali teplé oblečení nebo deku, protože se bude hrát pod širým nebem. Naopak uvedli jako místo konání hospodu. Výsledek byl takový, že většina diváků zmrzla na kost. Pro zajímavost a krásu představení však zůstali do konce.

Kinga Kijová

ČIMA

CHRYSTY MEŠKANKOWÉ

Jako wopyta bamž Jan Pawoł II. w léce 1990, někotre měsacy po měrniwej rewoluciji we Wuchodnej Němskej a somočaney rewoluciji w Čěskosłowakskej, Prahu, dojdźe sej něšto stow Serbow do złotego města. Po wosebje čězkich lětdžesatkach represalijow wěriwych w susodnym słowjanskim kraju, kotrěž běchmy zdžěla tež sami při swojich wopytach dožiwili, chcychmy so z našimi bratrami a sotrami nětko tež nad swobodu swědomja wjese-lić. Młode holcy zwoblěkachu so družcu drastu. Na našich transparentach a chorhojach běše derje spóznać, zwotkel smy. Serbske jutrowne kěrłuše spěwajo čehnjechmy po kemšach na Letnej z euforiskej naladu k prezidentskemu palastej na Hradčanach. Knjez dr. Zdeněk Boháč za nas wšitko derje zorganizowa. Mějach jako kulturna redaktorka serbskeho dženika Nowa doba zbožo, ze swojim wosebitym nowinskim wupokazom směć so na zawrjeny teren na Hradčanach dóstać a swjateho wótca cyle blisko dožiwic. Tutón wupokaz sej hač do džzensnišeho dnja chowam.

Lětsa dojdźe sej na iniciatiwu Radworskeho fararja Šćěpana Delana 56 putnikow ze serbskich katolskich wosadow z busom

do **Stareje Boleslawje**. Dalši dóstachu so z awtom na narodne swatowáčlavske putnikowanje. Položenje je so wšak w poslednich lětach změniło. Stajnje zaso maja serbscy katolscy wěriwi skladnosć, so ze swojim bamžom zetkawać – w Romje, Berlinje, Kölnje, Mnichowje a druhdze. Žiwjenje w Čěskej wostanje najebać to za nas dale zajimawe, tež hdyž je faktisce nětko cyły swět wotewrjeny. Pola nas wšak běše pónđzela, 28. požnjenca, džělowy džen, tak zo wobdzěli so na putnikowanju do Čěskej předewšěm starša generacija. Serbsku chorhoj pak mějachu mnozy sobu. Mjez koncelebrantami za wołtarjom běše tež farar Delan.

Wědzachmy, zo bě tutón třeci džen wopyta bamža w Čěskej předewšěm młodzinje wěnowany, a tola běchmy překwapjeni, kelko młodostnych wobdzělnikow běše mjez někak 50 000 putnikami. Wječor němska telewizija tele naše wobkedźbowanje potwjerdzi. Cyłkowna atmosfera běše podobna tej při zetkanjach w Němskej: radostna, swobodliwa a tola tež jara dostojna. Wona Praska euforija z wěstej napjatosću wšak so njewospjetowa. W nimale 20 lětach dosćahny tež čěskich katolskich křesćanow „wšědne“ cyrkwinske žiwjenje. Kohožkuli so tež woprašach, wšitcy běchu sej ze mnu přezjedni, zo tutón wopyt pontifeksa katolskeje cyrkwe křesćanam w Čěskej tyje a zo jich we wěrje skrućuje. Nadžija je, zo so wjele młodych ludźi, pytajo za korjenjemi swo-

jeho ludu, sylnišo na křesćanstwo wusměři. Ducej po puću džě widźachmy w městach a na wsach krasne Bože domy jako swědki něhdy jara čileho křesćanskeho žiwjenja w kraju.

Program Božeje mše wusměři so cyłe na młodzinu. Zešiwk z liturgiskimi modlitwami a spěwamy bě derje zestajany, haj naročny. Jako cyrkwinska hudźbnica zajimowach so wosebje za předwidzane kěrlušy. Wurjadna band a chór wosadnych přewodžeštej. Z nazhonjenjow wěm, zo je derje, hdyž wotměnjeja so moderne spěwy z tradicionalnymi. Hdys a hdys ludžom tež stary kěrluš tak prawje z wutroby spěwać dać, kiž zwjazuje generacije a bu tež hižo wot prjedownikow nutrje spěwany, wopokazuje so stajnje zaso jako wobohaćenje a dušine wokřewjenje. Ale snano běše tež českim kemšerjam lačonska řeč wjazmo ze swětowej cyrkwy, wot kotrejež njeběchu so wotcuzbnić dali.

Leoš Šatava: Etniska identita a řečne/kulturne počahi pola šulerjow Serbskeho gymnazija w Budyšinje (2001 a 2005 – komparacija), Rozhlad, čisło 4, 5, rok 2009.

V dubnovém a květnovém čísle časopisu vyšel článek o etnickém a jazykově-kulturním vnímání lužickosrbských studentů, v němž autor srovnal výsledky průzkumu mezi studenty týkající se jejich subjektivního vnímání etnické identity, zájmu na zachování srbského jazyka a kultury, jazykových kompetencí a národní situace. Výsledky výzkumu jsou zajímavé už samy o sobě, nicméně za pozornost stojí i srovnání odpovědí žáků, kteří v roce 2001 navštěvovali 5.–8. třídu a též skupiny v roce 2005 (třídy 9.–12.). Respondenti své subjektivní citění v daných

mladostní běchu jako rjadowarjo zasadzeni. Woni wukonjachu tutu službu z přecelnym a tola konsekwentnym wustupowanjom. Wobdźiwachmy, zo je so poradziło, telko mladych holcow a hólcow za tutu službu namakać. Tež wočiwidnu prezencu policije mějachmy tučasnej mjezynarodnej situaci přiměrjenu.

Serbske medije su wo wopyće bamža Benedikta XVI. w Starej Boleslavi rozprawjeli. Telewizijny magacin Wuhladko wusyłaše sobotu, 10. winowca, reportažu. W tydzeniku Katolski posol wozjewi redaktorka Angelika Hähneltowa hnydom w přnim oktoberskim čisle třistronski přinošk a fotowe impresije, kotrež wudospoňni w interneće. Wječorny dzenik Serbske nowiny pak spokoji so tónraz, hladajo na wobšěrnú rozprawu w KP, z wobrazowej informaciju.

oblastech vyjadřovali čísla na škále jedna až sedm, kde jedna znamenalo nejmenší hodnotu a sedm nejvyšší. Zde jsou některé z výsledků průzkumu: Svůj pocit bytí Lužickým Srbem sledovaná skupina vyjádřila v roce 2001 hodnotou 5,03, která v průběhu čtyř let vzrostla na 5,45. Tomu odpovídal i propad pocitu příslušnosti k Němcům z 4,24 na 3,79. Nejvíce se Srby cítili být studenti z Wotrowa (6,33) v roce 2001 a z Njebjelčic (6,08) v roce 2005. Nejméně pak tuto identitu pocítovali respondenti z Budyšina a evangelických regionů. Všichni dotazovaní považovali za důležité zachování lužickosrbského jazyka a kultury (6,06 v roce 2001 a 5,94 v roce 2005). Výrazněji se neproměnilo ani subjektivní hodnocení jazykových kompetencí, v nichž převládala hodnota udělená znalosti němčiny (5,25, resp. 5,34) nad hodnotou udělené znalosti srbštiny (4,82, resp. 4,99). Jako více méně špatnou hodnotili studenti situaci Srbů v Německu (3,66, resp. 3,64).

Josef Šaur

Petice kuratoria Jednotná Horní Lužice saskému zemskému sněmu.

Registrovaný pečovatelský sbor *Einige Oberlausitz* se utvořil v roce 1992 sdružením vlasteneckých obyvatel Horní Lužice v Svobodném státě saském. Svá bydliště mají převážně v té části Svobodného státu, která leží na území bývalého Markrabství Horní Lužice, kde už po staletí žije nepřerušovaná tradice hornolužické totožnosti. To se jeví mimo jiné v dodatku „Oberlausitz“ (O.L.), jež nesou mnohá místní jména ve svých názvech poštovních a drážních: *Stadt Bernsdorf, Boxberg, Gablenz, Großpostwitz, Großröhrsdorf, Horka, Leutersdorf, Stadt Reichenbach, Stadt Rothenburg, Stadt Weißwasser*. Z těchto jedenácti městských a venkovských obcí patřilo osm od roku 1815 do roku 1945 k pruské provincii Slezsko. Jimi dodnes uváděný dodatek ukazuje, že se bez ohledu na to hlásí k Horní Lužici jako své domovské krajině. Podle knihy místních jmen Friedricha Müllera z roku 1938 užívalo tohoto přízviska 53 hornolužických obcí, z toho čtyři pětiny v tehdy pruské Horní Lužici.

Tím se dotýkáme účelu předkládané petice: zasadit se o nezměněné uznání krajské a teritoriální svébytnosti Horní Lužice jako historicky odůvodněné veličiny. Ohrazujeme se proti pojmenování *dolnoslezské území* ve Svobodném státě saském, které stanovila saská ústava z roku 1992, když o Horní Lužici v ní zároveň není ani slova. Horní Lužice, ve středověku srostlá do osobitého teritoria, byla v roce 1815 rozdělena mezi Sasko

a Prusko, přičemž pruský díl připadl pruské provincii Slezsko, jsa podřízen pruskému správnímu systému. Díl saský zůstal co samostatný celek v Království saském beze změny. Teprve v roce 1834 byl státní smlouvou mezi saskou vládou a hornolužickými zemskými stavy včleněn za náhradu do správní soustavy Království. Obě části zůstaly pod označením saské nebo pruské Markrabství hornolužické v titulu a znaku obou království a jejich monarchů. Zemské stavy obou markrabství podržely své veřejnoprávní postavení až do roku 1945 (sb. zákonů z r. 1834, strany 482–539).

Ústava Svobodného státu saského z roku 1992 dovoluje na „dolnoslezském území“ užívání barev a znaku někdejší pruské provincie Dolní Slezsko, jež roku 1992 neexistovala už 47 let. Dle písemné zprávy tehdejšího saského ministra spravedlnosti z 24. února 1994 „vědomě“ příznává „Dolnoslezanům“ v „zájmu zdárného soužití dalekosáhlá práva“, aniž by s nimi spojovala jakékoliv nároky na teritoriální svébytnost a jakkoli ustanovovala „dolnoslezské území“ právně nesporným způsobem.

S „tradicemi saských ústavních dějin“, jichž se preambule ústavy dovolává, je neslučitelné, aby se v spolkové zemi Sasko, nedbajíc Horní Lužice jako po staletí svébytné, v národním životě pevně zakotvené krajiny, konstruovalo „dolnoslezské území“ a toto území opatrovalo uměle vytvořenými „dějinnými důvody“, z nichž se vymýšlí „slezská část země“ s vlastními výsostnými odznaky jako jsou barvy a erb.

Vyvěšování vlajky a znaku bývalé pruské provincie Dolní Slezsko v části Svobodného státu saského porušuje státoprávní uspořádání platné od roku 1947 po rozpuštění pruského státu.

Není jiné německé spolkové země, v níž by zemská ústava připouštěla v zemi cizí, náhradní státnost, jako byla dolnoslezskými aktivisty vpravena do saské ústavy z r. 1992. Saská ústava v tomto ohledu poskytuje ústavněprávní unikum, jehož únosnost je pochybná i se zřetelem k suverenitě polského státu.

Nynější formulace rozporovaného textu nikterak nevymezuje *dolnoslezského* území. Místo toho by naopak bylo správné jmenovat bývalé Markrabství hornolužické, jež je podstatným nositelem saských ústavních dějin.

Po kapitulaci německé branné moci 8. května 1945 v Berlíně-Karlshorstě byla dříve německá území východně od Odry a Nisy postavena pod polskou správu, což potvrdily smlouvy k německému znovusjednocení 2+4. Sovětská vojenská administrace měla rozkaz číslo 5 ze dne 3. července 1945 o vytvoření oblastní vojenské administrace s „náčelníkem sovětské vojenské správy federální země Sasko, do jehož hranic má se včlenit západní část kraje (= vládního obvodu) Lehnice provincie Slezsko“. Toto území, jež nikdy předtím nebylo pruské ani slezské, dalo Prusko v roce 1815 pod správu své provincie Slezsko. Tím se díl Horní Lužice s městy Zhořelcem, Wojerocy, Lubání, Mużakowem, Rózborkem, Rólany a Kulowem stal pruským a byl spravován v rámci provincie Slezské.

Pojem „slezská Horní Lužice“ je nejen zeměpisně chybný, ale též pomíjí skutečnost, že obyvatelé Horní Lužice se částečným přičleněním k Prusku nestali Slezany, nýbrž se do roku 1945 dále hlásili ke svému hornolužičanství. Neužívalo se ho ani v pruském období, hovořilo se vždy jen o „pruské“ Horní Lužici (srov. k tomu s. 16 n. a 20–22 přiložené stati Zachovaná jednotka). Pruský stát byl zákonem spojenecké Kontrolní rady z roku 1947 rozpuštěn s ustanovením, že území, která byla součástí Pruska a současně podléhají svrchovanosti Kontrolní rady, obdrží právní postavení zemí nebo se do zemí vtělují. Od 3. července 1945 příslušela Horní Lužice na západ od Nisy spolkové zemi Sasko. K této skutečnosti se při sepsání saské ústavy z roku 1992 nepřihlédlo. V důsledku německé porážky z roku 1945 přestaly existovat pruské provincie a okresy i v oblastech západně od Lužické Nisy. Okres Wojerocy, jakož i části okresů Zhořelec a Rózbork připadly dle okupačního práva opět Sasku. Roku 1952 rozdělila NDR Horní Lužici znova, přičleňujíc okresy Wojerocy a Běta Woda dolnolužickému kraji Chotěbuz. V okresech Wojerocy, Běta Woda a v hornolužickém Rólansku (okres Zly Komorow) hlasovalo v roce 1990 více než 80 procent obyvatelstva pro návrat do státního svazku saského.

Saská ústava z roku 1992 se proto nemůže odvolávat na tradice slezské, nýbrž na tradice bývalého Markrabství hornolužického, jež bylo v roce 1834 státoprávně jednoznačným způsobem skrze státní smlouvu vtěleno do Království saského.

Při sepisování ústavy Svobodného státu Sasko v roce 1992 chyběla jak zemskému sněmu, tak vládě odborná znalost saských ústavních dějin, takže stran „slezského území“ a „Markrabství Horní Lužice“ došlo k nepochopení a zkreslení. Právní poradci ze starých spolkových zemí postrádali místně předávané povědomí o saských dějinách, jež bylo pro saské státní úředníky do roku 1945 samozřejmostí. U zemských občanů pře-

bravších v roce 1990 politickou odpovědnost byla znalost saské historie po 40 letech třídní a vědomě centralistické dějepisné propagandy SED mezerovitá, a tak při obnově Saské země nebyli s to navázat na staré tradice. Za těchto podmínek se mezi slezskými uprchlíky a vyhnanci, kteří se dostali do Saská, rozšířila myšlenka výstavby vlastní slezské státnosti na saské půdě. Jejich propaganda vyvinula masivní tlak na koncepci saské ústavy, jemuž rozhodující politici vinou vlastní neznalosti nečelili. Saská ústava z roku 1992 vykazuje svým textem a věcným obsahem nedostatky, jež spočívají na lichých informacích autorů o základních skutečnostech saských ústavních dějin.

Považujeme za úkol saského zákonodárství dát v ústavě průchod historické správnosti a pravdě a přitom uznat postavení Horní Lužice uvnitř Saská. To je nezbytné především i se zřetelem k srbskému národu, jehož domovinou jest nerozdělená Horní Lužice. Je na čase opravit chybná rozhodnutí roku 1992.

V čl. 5, odst. 1 uznává saská ústava právo na vlast. Při platnosti této normy porušuje dosavadní text vlastenské právo Hornolužičanů německé a srbské národnosti, je-li sídelní území ústavou označováno jako slezské. Proto se domáháme:

v preambuli škrtnutí „a dolnoslezského území“ a na jeho místě doplnění: „a historického markrabství Horní Lužice“; článek 2, odst. 4 má se změnit tak, aby se formulace „v slezské části země barvy a znak Dolního Slezska“ bez náhrady vyškrtla.

Důkladný rozbor ústavního textu dává tušit, že tehdejší státní obnova nebyla v Sasku náležitě vyzrálá:

Při práci na saské ústavě z roku 1992 se nebral ohled na Horní Lužici jako historicky, krajansky a krajinně samostatné území uvnitř Svobodného státu saského, poněvadž se zjevně nedostávalo příslušných státo- a ústavněprávních, historických a lidovědných znalostí.

Tvůrci ústavy nedbali právních úprav po obsazení Německa následkem kapitulace 8. května 1945.

Text ústavy ukazuje neznalost základních skutečností saských obecných a zvláště ústavních dějin.

Umělou konstrukcí dolnoslezského území s pseudostátními výsadami porušila ústava jednotu saského státního území, která se od první ústavy ze dne 4. září 1831 pokládala za podstatnou vymoženost občanského státu.

K vědeckému zdůvodnění a podepření přikládáme článek Prof. Dr. Karlheinz Blaschkeho *Bewahrte Einheit*.

Na podání z roku 2007 (zveřejněno na www.unsere-oberlausitz.de → Petition) odpověděl petiční výbor 19. března 2008 takto: „Saské státní ministersvo spravedlnosti (SMJus) k petici uvádí, že dotyčné problémy se probíraly saským sněmem roku 1992 v diskusi o ústavě, leč poslanci se tehdy velkou většinou vyslovili pro nynější znění. SMJus tudíž nevidí důvodu pro vyvinutí zákonodárné iniciativy státní vlády ke změně ústavy. Z hlediska Saského zemského sněmu proto nelze petici vyhovět.“ Podle sdělení **Hanse Kleckera**, člena předsednictva osmnáctičlenného Kuratoria, se bude spolek nadále zasazovat proti dějinným nepravdám. Jedním z cílů je ku příkladu náhrada označení Východní Sasko pojmenováním Horní Lužice. **R-I**

fantaskní povídka

Noc v Blatech

Tobias Geis

Je 2:09. Sedím na gauči v obýváku. Cítím poryvy větru. Vlastně jsem tu chtěla spát, ale nemohla jsem zabrat. Neklidně jsem se převalovala ze strany na stranu, až jsem nakonec usoudila, že dál nemá smysl snažit se usnout. Můj muž je na montáži a já jsem sama doma, v tomhle domě, v téhle noci. Široko daleko není žád-

ný člověk – k nejbližšímu lidskému stvoření nejmíň kilometr. Napadlo mě, že bych mohla zavolat staré paní Huberové, pokecat s ní, no a hned by mi bylo trochu líp. Můžu ale teď někoho budít ze spaní, ještě uprostřed noci? Otravovat někoho? Zablýskne se a na okamžik je místnost osvětlená. Kašlu na to. Zavolám jí. Jdu k telefonu, zvednu sluchátko, s hrůzou zjišťuju, že spojení je přerušené. Srdce mi najednou bije rychleji a na čele mi vyrazejí první kapky potu. Při tom mi ale není horko – naopak, spíš zima.

Další závan studeného větru a mě napadá, že jsem zapoměla zavřít dveře na terasu. I když mně to Anja, moje dobrá kamarádka, dneska odpoledne extra připomínala. Její starostlivá slova mi ještě znějí v uších: „Christo,“ říkala: „nezapomeň zavřít všechna okna a dveře, než půjdeš spát – má přijít hrozná bouřka. A určitě nebude na škodu, když se malinko rozhlédneš po domě, hlavně když Dieter není doma. Takhle samotná v Blatech, to by nebylo nic pro mě!“ Rozhodnu se rychle zavřít dveře na terasu. Mezitím už se do pokoje dostal déšť a záclony se vznášejí ve větru. Kdyby tak byl doma můj Dieter, rozhodně nic proti. A jak pro mě byl někdy nudný a jak často se mi po těch časech stýskalo, když byl zase na montáži a já jsem se mohla oddávat erotickým dobrodružstvím – a to myslím dobrodružství s velkým D, plná touhy a vášně –, teď bych ho ale ráda měla u sebe. „Zlatíčko, to je jenom hřmění, za chvíli se to přejene,“ něco takového bych zrovna teď ráda slyšela. Když dveře konečně zavřu, vidím, jak se i mohutné letité stromy chvějí pod nápořem větru a zaslechnu jejich hrozné sténání. Snad zrovna dneska nepadne starý kaštan na náš barák, honí se mi hlavou. V celém domě už jsou stažené rolety, jenom přede dveřmi na terasu nejsou žádné, protože dveře jsou postavené tak, aby je rozmary počasí nepoškodily. V podstatě. Když ale vidím, jak ten víchř venku řádí a všude kolem hází větvemi, už si nejsem tak jistá. Jdu do kuchyně a zapnu světlo. Šálek čaje teď bude to pravé, myslím si a postavím na vodu. Něco praští do okna v kuchyni. Můj Bože! Ještě, že jsou rolety stažené. Do čaje si dám dvě lžičky medu, zamíchám a jdu zpátky do obývacího. Mám to teď vytírat? Myslím, že ta louže na podlaze ještě chvíli počká. Teď, když jsem všechny dveře pozavírala, hned je v pokoji tepleji a útulněji. Vezmu do ruky šálek. Skoro bych řekla, že je to romantické, taková bouřka. Sedět si v teple a dívat se ven, kde řádí nečas. Ještě jednou se zablyskne a já půlku šálku vystrašeně rozleju, když na vteřinu spatřím postavu, stojící na terase. Panika... Vyskočím a ženu se k telefonu – úplně jsem zapoměla, že telefon je odepsaný. Určitě spadla větev na telefonní sloup... Že to nebyl strom, jsem v té době nemohla vědět. Ještě ne... Zase se dívám oknem ven a jsem vyděšená, protože ta postava se přibližila. Tak nějak pomalu a nahrbeně, ale přesto: blíží se. Jakoby mi ta postava ve tmě připadala nějak známá. A teď ji poznávám: To je moje sousedka, kdo se tam belhá. Otevírám dveře: „Paní Huberowa, co děláte venku v takovém počasí?“ Stařenka se šourá do obývacího. Má na sobě jenom noční košili a prošlapané bačkory. „Murlo,“ nařiká: „Můj Murlo se mi zaběhl!“ Murlo je kokršpaněl paní Huberové, její zbožňovaný pejsek. „V takové zimě si už ne akorát smrt, proto jsem se po něm chtěla podívat.“ – „Jasně. Ale ne takhle,“ říkám a ukazuju na její oblečení. „Víte co, nejdřív Vám udělám pořádný hrnek čaje a přinesu Vám něco na přikrytí.“ Teď jdu do kuchyně. „A až vítr zase poleví, porozhlédnu se, jestli vašeho Murlo někde najdu.“ – „Ó, to byste pro mě udělala?“ – „Samozřejmě,“ odpovídám a v tomtéž okamžiku se sama sebe ptám, jak to že jsem taková nerozvážná a v takovém nečase chci jít dobrovolně ven.

Po nějaké půlhodině se vítr trochu ztišil a už jen padá déšť. Obleču si žluté pončo, popadnu baterku a opouštím svůj dům. Je 3:30. Stojím na dvoře a svítím do křoví a houští kolem dokola.

Nikde psa nemůžu najít. Prošla jsem zahradu, vcházím do lesa. Pěšina vede podél jednoho ze stovek ramen Sprévy. Napravo i nalevo zurčí voda. Můj Bože! Co dělám tady v temné noci uprostřed hustého lesa. To psisko mi může být u paty – vždyť je mi ten pes ukradený, určitě leží někde ve stodole a chrápe. Jak tak přemýšlím, najednou uslyším štěkání. Nejsem schopná říct, odkud to štěkání přichází. „Murlo!“ volám. „Murlo, pod!“ Běžím o kousek dál, zase se zastavím a poslouchám ještě jednou. Štěkání je už slyšet jasněji. Pospíchám dál a přicházím na rozcestí. Doleva nebo doprava? Pravá cesta by mě dovedla zpátky do vsi, do Bórkow, levá vede přímo ke břehu té říčky. Svítím na obě strany a zdá se mi, jakoby se blízko vody něco komihalo. Když se teď blížím ke břehu, najednou je mi úzko u srdce. Ptám se, proč ten pes nepřijde ke mně, proč mě svádí hlouběji a hlouběji do lesa? Když už konečně stojím na břehu, před očima vidím konec toho všeho: U téhle říčky neskončí jenom tvoje cesta, ale i tvůj život. Blbost, nejsi přece v nějakém špatném hororu, sbírám zase všechny síly. Dívám se do podrostu. Ale v té tmě nic nepoznávám. Ještě jednou volám za psem. Ale jako bych měla v krku knedlík.

Tak tu stále stojím na břehu, nehybně. V úplňku se moje tvář tajemně zrcadlí ve vodě. Situace je jistým způsobem okouzující. Ale tenhle pocit se náhle promění v hrůzu. Nevím, jestli jsem nejdřív zaznamenala Dieterovu siluetu na vodní hladině nebo ten dech vonící mátou. Srdce mi přestalo bít. Otočím se. Dívám se do tváře svého muže a vím, že musím zemřít. Chci něco říct, ale nemůžu. S úsměvem mně Dieter vrazí jednu do břicha. Složím se a v tu ránu omdlím, když se zase proberu, sedím ve člunu, spoutaná. Na břehu stojí Dieter. Mlčí. Chci něco říct, ale z pusy mi vychází jenom chrapot: „Nechtěla jsem tě podvádět, já...“ Teď si bere slovo Dieter, jeho hlas je klidný a uvážlivý: „Všichni ti chlapi, se kterými jsi si to rozdávala, celá ta léta, opravdu si myslíš, že jsem si ničeho nevšiml?“ Nečeká na odpověď. Klid v jeho hlasu mě děsí. Dieter mluví dál: „Co myslíš, jak mi při tom bylo? Byl jsem na montáži a věděl jsem, co rozjíždíš v naší ložnici. Ne, teď to musí skončit.“ Bojím se, jeho slova splnila svůj účel. Co chceš dělat? Rozvaž mě. Můžeme si o tom přece ještě promluvit. Možná, že rozvod...“ Přeruší mě. „Jo, musíme se rozejít.“ A Dieter odejde.

Zabila by mě jedna noc ve člunu, ptám se. Kolik hodin asi tak chybí do svítání? A pak přijdou určitě nějakí turisté. Nebo snad paní Huberowa? No jo, co je s ní?... Spala jsem asi hodinu a půl. Neklidně. Zdálo se mi o všech těch „poklescích“. Jakmile se proberu, stojí u řeky paní Huberowa. „Zachraňte mě!“ volám na ni. Stařenka přistoupí blíž. Oči se jí se lesknou. „Ne.“ – „No tak podte!“ rozčilím se: „Nejpozději za tři, čtyři hodiny mě tak jako tak někdo najde. Proč to neuděláte hned?“ – „Vy už se odsud nedostanete.“ Ta baba se směje. „A proč?“ – „Protože tady jsme v Blatech.“

Ze sborníku Paternoster 2, LND 2006, přeložil Radek Čermák. Dílko tehdejšího žáka 13. ročníku Dolnosrbského gymnázia uspělo roku 2005 v kategorii 14-18letých literární soutěže Ludowého nakladnistwa Domowina mezi 97 pracemi 65 autorů z obojí Lužice.

Česko-lužický věstník vydává Společnost přátel Lužice, U Lužického semináře 90/13, 118 00 Praha 1-Malá Strana, www.luzice.cz, tel. 234 813 146, za finanční podpory ministerstva kultury ČR ročně v osmi číslech a dvou dvoučíslech nákladem 300 výtisků. Cena 30 Kč.

Redakce: vedoucí Richard Bígl, Zelenohorská 506/17, 181 00 Praha 8-Bohnice, biegl@email.cz, tel. 723 598 953; zástupce Petr Kalina, vestnik@luzice.cz; Zuzana Bláhová, Radek Čermák, Josef Šaur, Jan Zdichynec.

Předplatné na rok 2009: ČR 200 Kč, zahraničí 20 € (hotově 15 €) bankovním převodem na účet ČSOB (Poštovní spořitelny) 181757044/0300.

Objednávky a stížnosti na nezasílání: Klára Poláčková, Pionýrů 310/5, 289 23 Milovice, polackova.klara@seznam.cz, tel. 607 588 684.

Redakce se neztotožňuje vždy s názory a slohem autorů. Za pravdivost odpovídá autor. MK ČR E 6880. ISSN 1212-0790.